

Bingen lenser

Hvor lang tid det har vært fløtet tømmer i Glomma, vet en ikke, men all sannsynlighet taler for at det har vært fløting lenge før 1300. Tømmeret som ble fløtet måtte stoppes og samles før det kom til Øyeren. Da det ikke finnes noe annet sted der dette med enkle midler kunne gjøres enn umiddelbart nedenfor Bingsfossen, kan en med sikkerhet gå ut fra at det fra fløtingas begynnelse ble anlagt et stengsel for tømmeret her. En antar at det er linsen, Bingen, som er opphavet til gårdsnavnet Bingen. Og den eldste kilden hvor navnet Bingen forekommer, er i et brev fra 1308 om årtidshold. En antar at det var Haftor Jonsson av Suderheimsætta som først formet lensa som et fast anlegg. Det kan også ha vært svigerfaren hans, kong Håkon 5. Magnusson (1270-1319).

Konstruksjonen av lensa

Det naturlige sted hvor lensa kunne festes, var en odde på Kuskerud grunn, som den dag i dag heter Lenseberget, og her har festet vært i århundrer. Lensa har vært festet med jernbolter. Fjellfestene ble også brukt som trekkfeste for «varpene», som tømmeret som var samlet sammen for transport, ble kalt. Fjellfestene ble laget av ca. 3 cm tykt jern, og var ca. 30 cm lange. I enden som ble satt ned i borehullet, ble bolten splittet. I splitten ble det satt inn en sprengkile som sprengte ut bolten i bunnen av borehullet. Dermed ble bolten sittende urokkelig fast. Disse festene kan fortsatt sees på Lenseberget, Fiskeberget, Kaffeberget og fra Bingsfossen og nedover mot Lushammeren.

På strekningen over til den andre bredden har lensa vært festet i steinfylte tømmerkister (binger). Flere av disse kan det ennå sees ved lavvann. Lengst nede

(ved Elvestad) var lensa festet til et stort laftet, steinfylt kar. Dette stod litt ut fra land, og gjennom åpningen som ble dannet, kunne tømmeret stikkes ut. I begynnelsen av 1700-tallet har festet ved vestre bredd vært nede ved Elvestad sundsted.

Vedlikehold av binger og lenseredskap

Det var behov for mye stein til de steinfylte tømmerkistene (bingene) i elva. Denne steinen ble tatt ut i et steinbrudd under bratthenget i Korpefjellet, som fortsatt er godt synlig. Nedenfor steinbruddet på Nord-Hammerstranda lå ei smie som er borte nå. To mann hadde som regel full jobb med å hvesse og herde minebor her. Smia var også god og varm rasteplass for dem som arbeidet i steinbruddet. Det var et stort langbord i selve smierommet som de kunne sitte rundt.

Det var som regel i vinterhalvåret at lensekarene ble reparert. Når stein skulle fjernes fra karene, ble det brukt et «krabbespill» montert på en flåte. Til å begynne med var «spillet» manuelt betjent, men etter hvert ble det mekanisert, og drivkraften var en åtte tonns dampmaskin.

For å bruke denne på isen måtte det være minst åtte tommer tykk stålis.

Av og til måtte karene bygges helt om. Ved åpent vann måtte steinene fraktes til land på store prammer. Etter hvert som tømringa gikk framover, måtte steinen fraktes ut igjen. Når det var solid is, kunne steinen lagres på isen.

Mellom lensekarene lå det stokker som var teljet runde i enden. Stokkene ble koplet sammen av grove jernringer og kjettinger som ble kalt

«lenseredskap». Der hvor tømmeret fra «ladningen» presset ekstra sterkt, koplet en parvis parallelle stokker. Dette ble kalt

«dobbelt lenseredskap». Når tømmeret skulle trekkes ut av «ladningen», ble det brukt et redskap som en av fløterne selv hadde konstruert, ei «høna». Når et passende stort «tak» var funnet på «ladningen», ble det

slått tau rundt stakkene, «høna» ble «kneppet» igjen, og varpebåten kunne trekke tømmeret ut. Fordelen med «høna» var at den var lett å løse ut når tømmeret var trukket løs.

«Lekk» var enkle stokklengder koplet sammen med kjettinger. De ble brukt foran evjeutløp, viker, grunner o.l. for å lede tømmeret vekk slik at det ikke skulle drive inn og legge seg på grunn når vannstanden minket. I sluttrensken om høsten ble «lekkene» koplet sammen til «bommer», hvor spilltømmeret ble samlet og slept nedover til Fetsund for sortering.

To slags fløtere

Både «atthold» av tømmeret og sortering foregikk før 1860 ved Bingen lenser. Før mekaniseringen kunne det være opptil 200 mann som arbeidet her i fløtingssesongen. De senere årene var det bare 2 - 3 lag med 5 - 6 mann på hvert lag. Fløterne som ikke var fast ved anlegget var for det meste skogsarbeidere fra Odal- og Solørbygdene. Når fløtingssesongen var slutt i september/oktober, dro de tilbake til skogsarbeideryrket for vinteren. Sesongfløterne bodde i brakker på Vestbystranda med felles husholdning. Der lå også båtene lagret og mannskapet hadde sitt utgangspunkt derfra. Fløterne som var hjemmehørende i Sørums, hadde småbruk og gardsbruk som de drev ved siden av elvearbeidet. De leverte melk til meieriet,

og hestene ble brukt med fortjeneste ved lensene.

«Direksjonen» som eiendomsbesitter

Kristiania Tømmerdireksjon og Glomma Fellesfløtningsforening har vært en betydelig eiendomsbesitter i Sørums. Ved kjøpet av lensene i 1811 fulgte Vest-Bingen, Sennerud, Vestby, Øst-Bingen, en halvdel av gården Sørums, Solberg og Hofsrudplassen med i handelen. Etter hvert ble eiendommene solgt unna, den siste av Vestbygårdene på slutten av 1970-tallet. Tømmerdireksjonen sikret seg ved salgene rett til lensefester og ilandstigning på eiendommene. På gårdene ble det etter hvert opprettet flere husmannsplasser. På nordsida av elva lå Saksegård, Haugen, Tørkop, Vatterud, Myra, Hytta, Myrvold, Furulund, Evja, Solbakken, Fallet, Solbergtangen og Solbergstua. På sørsida Hofsrudplassene, Vendom, Lykkja, Rebakken og Sprengen. De to siste eksisterer den dag i dag, men utgjør nå en del av tettbebyggelsen på Sørumsand. Alle som bodde på plassene hadde festeseddel med en viss arbeidsplikt på lensene.

Da jernbanebrua over Glomma i Fetsund ble bygd i 1860, måtte Tømmerdireksjonen legge all sortering og viderebehandling av tømmeret nedenfor denne. Brua var nemlig konstruert slik at en ikke kunne passere den med tømmerflak eller bommer. Lensebestyreren flyttet i 1861 til Fetsund. Bingen lenser ble nedlagt i 1985, da fløtinga tok slutt.

Leif Mathisen

Fra «Glomma gjennom Sørums», 1994

Rettelse: Julekveld i Brua

I forrige utgave presenterte vi et lite stykke av Gunhild Nilsen, som vi kalte «Julekveld på Yssimoen». Kristian Lieungh, som kjenner Frogners lokalhistorie bedre enn de fleste, har gjort oss oppmerksom på at Gunhild Nilsen vokste opp i «Brua» på Frogner. Faren var smeden Anton Nilsen. Det var farfaren, Nils Christophersen, som bodde på Yssimoen. Her følger et nytt avsnitt av Gunhild Nilsens minner,

nedtegnet av en person som vil være anonym, sommeren 1969.

Husbyggeren Nils

Bestefar eide Yssimoen. Han het Nils Christophersen og var født i 1821. Bare 47 år gammel døde han i 1868. På Yssimoen hadde han verksted der han drev snekkeri.

Om sommeren var han ute på bygda og satte opp hus. Han bygde blant annet Sørvaldbygningen, den som i gamle dager var kommunelokale. Den bygningen står i dag akkurat som den gjorde da jeg gikk for presten til konfirmasjonsforberedelse. Halvparten av tiden møtte vi i Sørum kirke, den andre halvparten på Sørvald. Av andre bygninger bestefar satte opp, kan jeg nevne den som Haugland på Mo rev for noen år siden.

Det var bestefar som bygget Bruhaugen skole, det som ofte blir kalt gamleskolen, som lå på høyden over brua ved Frogner. Det er det huset som i dag er den store to-etasjers villaen der Stenslettene bor. De satte etter krigen en annen-etasje på den gamle skolen. Den gang bestefar bygget skolen, forlangte byggekomiteén at det skulle bores hull i gulvet da den var ferdig. Det var for å kontrollere at bestefar hadde brukt tre tomms planker slik kommunen hadde bestemt. Så boret de hullene og fant at bestefar hadde gjort som de var blitt enige om. Etterpå bad de ham sponse hullene igjen, men da svarte bestefar at den som hadde boret hullene også kunne sponse etter seg!

Jeg nevnte snekkerverkstedet på Yssimoen. Det var mest i vinterhalvåret de arbeidet der. Da laget de vinduer og dører, og en del møbler. Dørene og vinduene på Rødsrud¹ er laget der, har jeg fått fortalt. Men vinduene og dørene til Sørvaldbygningen ble laget på stedet, i den uferdige bygningen. Dette hørte jeg fra broren min i Amerika en gang.

Den som hadde arbeidsfolk i tjeneste hadde stort ansvar den gangen. Når de var på utarbeid, ble maten laget på

Yssimoen og brakt til arbeidsplassen i bygda. Far og bror hans, Martin, hadde ofte denne jobben da de var gutter. En gang de bar maten til tømmermennene som satte opp Bruhaugen skole, tok de feil av veien hjemover og gikk Kongeveien forbi Svingen² opp til Melvold og fram til Mo. Der fikk de spurt vegen og gikk så ned Gåsehølet og inn på Gøteiavegen.

Arbeidsgiveren hadde også ansvaret for husværet. På Yssimoen lå noen av arbeidsfolkene i snekkeriet. Arbeidstiden var lang. Far og bror hans ble vekket hver annen morgen klokka halv fem. Den som vekket var Otto Flaen. Når han snudde seg var far så våken og spretten at han for ut av senga og gav Flaen et spark i baken. Otto Flaen var forresten en meget flink møbelsnekker, og det er mange fine ting i polert flammebjørk etter hans hånd i Sørum den dag i dag.

Da bestefar døde, drev bestemor videre med alle folka i noen år, men det gikk jo ikke så bra, for det var nok en del fyll blant dem. Slik var skikken den gangen, for alle hadde lov til å brenne, og det var fritt salg i pottes, eller litervis, som vi ville sagt det i dag.

Gunhild Nilsen

Intervjuet med Gunhild Nilsen

er forbilledlig i sin konkrete form, og burde være en oppfordring til historielagets medlemmer hver og sær til å ta fram båndopptakeren og feste minnene til eldre mennesker i bygda til båndet. Vi vil være behjelpelige med å presentere det i herværende organ i skriftlig form.

Lenseprosjektet i gang

Medlemsmøtet på Fetsund Lensemuseum onsdag 22. januar samlet 14 personer med interesse for å bevare historien om tømmerfløtinga i Glomma generelt og å ta vare på Bingen lenser spesielt.

Museumsbestyrer Kristen Bjerke orienterte om hvordan registreringsarbeidet hadde kommet i gang med utgangspunkt i Fløterforeningen. Han understreket hvor

¹ Skal muligens være Eidsvold. (red. anm.)

² På nordsiden der idrettsplassen nå ligger.

viktig det var med systematikk i registreringen fra første øyeblikk, og rådet historielaget til å være edruelige i sine planer. Å restaurere 52 steinkar er et enormt arbeid, som en knapt kan tenke seg omfanget av. Men selv om en ikke kan sette alt i stand, er det likevel viktig å registrere det som er.

Han understreket hvor viktig det var å utarbeide en helhetlig plan før en begynte registrering av enkeltgjenstander. Fetsund Lensemuseum står gjerne til disposisjon med faglige råd, og kan også bidra med midler til dekning av kostnader i forbindelse med registeringsarbeidet. Det er nemlig bevilget kr. 22.000,- fra fylkeskultursjefen til å kartlegge området nord for Fetsund.

Etter møtet i den gamle restaurerte direktør-boligen, fikk vi omvisning i det aller, aller helligste; arkivet med materiale fra helt tilbake til 1780.

Svein Sandnes

lenselivet. Ta kontakt med vår redaktør, vi trenger ditt bidrag!

Arkivgruppa er de som binder prosjektet sammen ved å finne fram til kartet og registreringsnøkkelen de andre gruppene skal forholde seg til. Denne gruppa arbeider nært sammen med Fet lensemuseum. Lenger utpå året vil vi begynne å se på andre aktiviteter, som registrering av hva som finnes av private bilder fra livet på lensa, registrere løse objekter fra lensa, m.m.

Dag Nordsveen

Redaktør av artiklene fra Blaker og Sørums historielag er Svein Sandnes, Postboks 62, 1927 RÅNÅSFOSS

Årsmøte i Blaker og Sørums historielag
onsdag 5. mars klokka 19.00
i Festiviteten på Sørumsand

Det henvises forøvrig til vedlagte innkalling med årsmøtepapirer.

Etter et meget positivt informasjonsmøte om prosjektet Bingen lenser 22. januar 1997, har vi nå kommet godt i gang med arbeidet. Vi er 16 frivillige, som er fordelt på tre arbeidsgrupper. Det er arkivgruppa, intervugruppa og registreringsgruppa. Disse aktivitetene vil bli prioritert framover våren, og vi har som målsetting å begynne registreringsarbeidet på elva allerede i mars.

Intervjugruppas arbeid vil starte med å få registrert intervjuobjekter. Dette er mennesker som kan fortelle om arbeidet og livet på lensa ved at de har jobbet der selv, har en mann eller far som har jobbet der, eller av andre årsaker har god kjennskap til livet der. Vi er svært interessert i tilbakemelding om personer som kan tenke seg å bli intervjuet, og ikke sitt i ro fordi du tenker at mange sikkert melder seg for å fortelle om dette

Lederens spalte